

Varga László

## A reformáció lényege

**Minden reformáció egyszerűsítést jelent.** Az idők folyamán a teológia tételei és fogalmai bonyolulttá válnak. Újabb és újabb spekulációk és viták keletkeznek elméletben, újabb szokások a gyakorlatban. Amikor ezek egy bizonyos határt túllépnek, vagy amikor a társadalmi valóság túllép rajtuk, jön egy reformáció, ledobja magáról a ráakódott rétegeket, s az akkori világkép és gondolkozásmód szerinti legegyszerűbb megfogalmazásokkal és gyakorlattal visszaformálják az egyház hitét és hitgyakorlatát a krisztusi egyszerűsége, amennyire az abban a korban és társadalomban lehetséges. Az Istenben hívő és hinni akarók számára ez mindig lelki felszabadulást jelent és olyan erőket szabadít fel, melyek egész társadalmak megújítására képesek. A társadalmi fejlődés fáziseltolódásának törvénye szerint ez nem történhet meg egyszerre. Az a réteg, társadalom stb., mely nem tudott olyan szintre jutni, hogy képes legyen a reformációra, mindig ellenszegül, betokozódik és lemarad mind hitében, mind társadalmában.

Az egyetemes keresztyén egyház ma ebben az állapotban van. A 20. század gyökeresen megváltozott világképében, a tudományos, és az ahhoz lassabban, de annál alaposabban alakuló értelmiségi gondolkozásmódban nincs se értéke, se hatása a négyszáz év alatt rendre kialakult, de mára elavult dogmatikai megfogalmazásoknak. Megüresedett igehirdetési stílusunk megkerülte a ma emberének a folyton változó világ bizonytalanságában gyötrő, égető kérdéseit. Nagy teológusaink már régen nem a híveknek, csak egymásnak írnak, kívülállók egy szót sem értenek belőle, zártkörű társasjátékká változott teológiai munkánk és irodalmunk legnagyobb része. Eredmény: az utolsó 50 évben a nyugati egyházak tagjainak mintegy a fele hivatalosan kilépett az egyházból, a templomok kiürültek, a hagyományos egyházakban öntudatos hittel élő keresztyén ember csodabogárrá lett az európai társadalomban. Mi még valamivel jobban állunk, de biztos léptekkel közeledünk feléjük.

Ugyanakkor egyre nő az éhség a természetfölötti dolgok iránt. Nem lehet olyan képtelen vallásos ötletet kitalálni, hogy ne állnának mellé kereső csoportok. A vallásosság nem hiányzik az európai társadalomból, de igényli azt – mint a nagy Reformáció idején –, hogy a maga kérdéseire a maga nyelvén kapjon feleletet.

*Ez a felelet pedig ma is nálunk van.* A Szentírás tanítását ma sem lehet tisztábban megragadni, mint ahogyan a reformáció, s a csodálatos Heidelbergi Káté megfogalmazta. De abban legfontosabb az alapelv: vissza kell menni a Szentíráshoz, melynek Istentől ihletett voltát éppen az bizonyítja, hogy ma is sokkal időszerűbb feleletet ad a ma emberének minden kérdésére, mint akármelyik régi vagy mai teológus. Annak tanítását viszont krisztusi egyszerűséggel, ma érthető nyelven és fogalmakkal kell elmondani, a ma emberét megszólítva.

Szörnyű eretnekségnek tűnik kimondani, de ha nem akarjuk kiérdemelni, hogy Isten megvonja tőlünk mandátumát, meg kell szabadulnunk az utolsó századok elvont teológiai spekulációitól és vissza kell térnünk Kálvin merészségével a Szentíráshoz, annak eredeti szövegéhez, a *sola scriptura* határozottságával. A reformátoroknak nem a maguk kora fogalmaihoz, hanem példájához kell hűségesek lennünk. Éppen abban, hogy mi is a mai kor és fogalomrendszer nyelvén fogalmazzuk meg az Írás tanítását a ma élő és kérdező emberek számára. Biztosak lehetünk benne, hogy Isten ma is szól, és szólni akar, s ha őszinte és bátor hittel hirdetjük az igét, a Szentlélek maga lesz segítségünkre.

Ezt a célt tűzte maga elé a katolikus egyház elitje is. Alig várják egy új „kor-szak”, egy új gondolkozásmód megjelenését, hogy felszabadultan valósíthassák meg nagy reformjukat. De ez csak akkor sikerül, ha az Isten és ember között álló közvetítő réteget félreteszik. A *solus Christus* tiszta igazsága még mindig a miénk – ha meg tudjuk becsülni.

A mai hívő, a hitet komolyan élő magyar református emberek legnagyobb része, anélkül, hogy tudná, többé-kevésbé egyformán hisz és gondolkodik, egyformán nem hisz sok spekulatív tételben, de úgy érzi, hogy az ő hitében van a hiba. Az alapos szentírási ellenőrzés viszont nekik ad igazat, nem a nyugati teológia érthetetlenül bonyolult spekulációinak. Ezt a nyugati keresztyének is érzik, és tőlünk várják a megújulást, a „mártírium” megújító eredményeit. Itt az ideje, hogy bátran előálljunk saját Istentől nyert hitünkkel, merjük azt megfogalmazni és ország-világ előtt bizonyosságot tenni róla.

Megpróbálom megfogalmazni ennek a tiszta teológiának alapvető tételeit, annak reményében, hogy közösen megbírálván, átgondolva, Isten Lelkének segítségét kérve és várva, megtaláljuk a 21. század igehirdetésének hiteles alapjait.

### ***Tételek vázlatosan, röviden***

Isten egy. Az Atya, Fiú, Szentlélek a személy szó mai értelmében (önálló tudatos egyén) nem külön személyek, hanem a világos bibliai kifejezés (πρόσωπον=arc, alak, megjelenés – 2Kor 4,6) értelmében a személyes Istennek három felénk forduló „arca”, alakja. (Nem csak a görög szó, de az ennek megfelelő latin *persona* is a színészi álarcot, szerepet jelenti.) Az egyetlen Isten ebben a három alakban jelentette ki magát nekünk, miközben ő a maga igazi lényében, személyében megismerhetetlen marad a földön élő ember számára (1Kor 13,12). A bibliai igazságot így fogalmazhatjuk meg: Jézus Krisztusban és a Szentlélekben ugyanolyan valósággal jelen van a magát számunkra kijelentő egyetlen Isten, mint az Atyában. De azt is szem előtt kell tartanunk, hogy minden olyan elmélet, amely Istennek önmagában való lényét, a Szentháromság „személyeinek” egymáshoz való viszonyát próbálja megfejteni, istenkísértő spekuláció.

Az ember oldaláról megismerhetetlen Isten a teljes Szentírásban, elsősorban Jézus Krisztusban minden idők számára elégségesen kijelenti magát és akaratát. Ezt több ezer év sokmillió hívő emberének bizonyosságtétele igazolja, akik abból bizottságot, boldogságot és üdvösséget nyertek és nyernek. A fordítások elméleti

megfontolások alapján (pl. a „szót szóval” fordítás értelmetlen szabálya szerint) nem mindig adják vissza tisztán az ige mondanivalóját, azért döntően fontos visszamenni az eredeti szöveghez. A bibliakutatás tudományos eredményei sok segítséget nyújtanak, de Isten üzenetének megértéséhez a teljes Szentírás hiteles szövegéből kell kiindulni, a reformátorok jól megfogalmazott szabálya szerint. Minden válogatás (pl. az ipsissima vox keresése) jogtalan, de igen fontos, hogy megállapítsuk, hol beszél az Írás a szimbólumok nyelvén, hol nem. Például: számon tartandó, hogy az őstörténetek (1Móz 1–11) és a Jelenések könyvének minden képe és eseménye tudatosan megszerkesztett szimbólum. A szekták tévedéseinek legnagyobb része, de bármely egyháznál, a teremtetéstörténet vagy az Ádám és Éva történetének szó szerinti értelmezéséből származó képtelenségek, mindezek összezavarásából származnak.

Ahhoz, hogy az ember megismerhesse Istent, Isten akaratát, céljait és benne a maga rendeltetését, Istennek kell megismertetnie magát és akaratát az ember, a mindenkori ember számára. Isten mindenkinek ad annyi *kijelentést*, amennyi szükséges ahhoz, hogy a maga helyén a maga rendeltetését megvalósíthassa. Végül az emberiség erre kiválasztott részének három alakban, három „arcban” adott önmagáról annyi információt, amennyi az egész emberiség számára egyszer s mindenkorra elegendő ahhoz, hogy betöltse emberi rendeltetését, istenképűségének megfelelő szolgálatát, annak megvalósulása esetén céljához juttassa a teremtetett világot, és hogy ő maga boldog legyen a földön és a mennyben. Az egyetlen Istennek ezt a számunkra kijelentett három arcát nevezzük *Szenháromságnak*.

Az első arc a világot teremtő, fenntartó, irányító és ítélő mindenható *Atya Isten*. Őröla sok nép kapott kijelentést beláthatatlan ősidők óta. Tisztelete, félelme, törvényei képessé tették az emberiséget a fejlődésre, a társadalom kialakulására és fennmaradására, elterjedésére az egész földön. De önmagában az egyetlen örök Istenről szóló ismeret kevés Istennek, közelebről Isten szeretetének megismerésére, és kevés az Isten ellen lázadó ember megmentésére.

Azért Isten emberi formában eljött az ember világába. Istennek az ember világában, a tér és idő kiválasztott és előre elkészített egyetlen pontján megjelent arcát ismerjük meg a *Fiú Isten*, az Úr Jézus Krisztus személyében. (Itt már személyről kell beszélnünk, a szó mai értelmében.) Az ő személyére a kettősség, a komplementaritás a jellemző: egyszerre Isten és ember. Nem félig Isten és félig ember, hanem tökéletes Isten és tökéletes ember. Tökéletes Isten: az egyetlen Isten jelenti ki (mutatja meg) magát az emberek között, annyira és olyan formában, amennyire őt a földön élő ember, bármely korban és bármely kultúrfokon megismerheti, amennyire szükséges és lehetséges őt megismernie. Tökéletes ember a szónak mind biológiai, mind erkölcsi (ontológiai és axiológiai) értelmében. Biológiai értelemben: az emberségnek minden vonása jelen van lényében. Erkölcsi értelemben: Atyja akaratának magát tökéletesen aláveti, saját rendeltetését hiánytalanul megvalósítja. (Bűn nincs benne – Zsid 4,15). Ezáltal lehet és lett örök, felülmúlhatatlan mintája, eszménye az Isten képére teremtetett, bármely korban, bármely kultúrfokon élő minden egyes embernek. Minden ember benne található

meg saját eszményét, saját egyéni rendeltetése akkor és olyan mértékben valósul meg, amennyire képes megvalósítani azt, amit az ember Jézus tenne az ő helyében. Ez a *Krisztus követése* (az *imitatio Christi* – Jn 14,15). Tanításának lényege, hogy minden egyes embernek az a rendeltetése, hogy egész életével, minden tettel, beszédével, gondolatával Isten céljait szolgálja, mert csak úgy valósíthatja meg saját igazi egyéniségét és nyerheti el igazi boldogságát. Ezt nem volt elég tanítani, ezt végső tökéletességében be kellett mutatni. Ezt hajtotta végre Krisztus a kereszten, amikor utolsó csepp véré a szeretet engedelmességével ontotta, a legnagyobb testi és lelki kínok között is szeretve és engedelmeskedve. Ezzel adott példát és erőt az őt követni kívánó embernek arra, hogy naponta legyőzhesse önmaga ösztönös, önös vágyait, és képes legyen véghezvinni Istentől kapott feladatát embertársai szolgálatában. Ugyanakkor tökéletes érdemével adósává tette az isteni igazságot, hogy érdemét átruházhassa minden benne hívőre, bűnbocsánatot ajándékozva minden ember számára, aki azt elfogadja és az ő követésére magát elszánja. (Helyettes elégtétel.) Feltámadásával és mennybemenetelével pedig ablakot nyitott az emberiség számára a menny világának megismerésére és *ingyen kegyelemből*, a maga érdemének átajándékozásával, lehetőséget szerzett annak elnyerésére. *Ez a megváltás*. Jézus Krisztus a maga isteni és emberi személyében ma is és örökké él a mennyben, uralkodik az egész teremtett világ fölött, irányítja egyházát és minden megváltottját.

Isten harmadik felénk forduló arca a *Szentlélek*: Az egyetlen Isten, ahogy és amikor köztünk, emberek között jelen van, bennünket Krisztus követésére buzdít, vezet, irányít egyenként és az Egyház közösségében. Ő ihlette (inspirálta) a Szentírás íróit, hogy írásuk megfeleljen Isten kijelentő szándékának, és minden időben élővé és hatékonyá teszi azt egyháza és annak tagjai életében.

Az egyetlen, örök Isten, mivel lényegéhez tartozik a szeretet, tehát a másra irányultság, világokat *teremt*. Megteremti a „mennyet”, a sajátos törvények szerint létező, a benne élő, annak számára teremtett lények világát, emberi szóval a lélek ( $\pi\nu\epsilon\delta\mu\alpha$ ) világát. Ennek keretében, vagy e mellé, mindenesetre ettől elkülönítve, megteremti az egészen más törvények szerint létező anyag világát: egy folyton mozgó, változó, éppen a mozgás és változás által létező, állandóan alakuló világot, amelyet az Istentől kapott törvények szerint Istennek mindenekfelett uralkodó, mindenható akarata hozott létre, tart fenn és irányít. Ebben teremti meg a teret és időt, az anyagvilágnak szintén változó, alakuló, Isten akaratától függő és csak azáltal létező kereteit és határait.

Isten azt akarja, hogy ebben az anyagvilágban legyenek személyes, tudatos lények, melyek az ő képét hordozzák, vele személyes viszonyba kerülve megismerjék, megértsék és hajtsák végre az ő akaratát és céljait. Az anyagvilágnak egy parányi, erre rendelt és gondosan előkészített pontját, a Földet, előbb, mint egy fészket, előkészíti, majd behelyezi a szintén állandóan változó, alakuló, fejlődő *embert*, azért, hogy az őt megismerje, szeresse, időn és téren túl, „örök üdvösségben” vele éljen. Így teremti meg állandóan változó egyedekben, nemzedékekben, emberfajták változatosságában, a minden egyénnél más formában megvalósuló,

mégis egységes, közös feladatra rendelt emberiséget. A közös rendeltetés keretében minden egyes embert külön, sajátos feladatra teremt és rendel, hogy gyermeke, munkatársa, partnere legyen mind földi, mind örök mennyei életében.

Az ember is kétpólusú lény: benne komplementárisan, egymást kiegészítően egyesülnek az anyagvilágnak és a lélek világának törvényei és céljai. Az anyagvilágnak három fokozatát teremti meg Isten: az anyag, az élet és az emberi lélek rendjét. E három rendben más-más törvények uralkodnak, de az alsóbb fokozat törvényei a magasabb fokozatban is érvényesek maradnak. Az életet a maga sajátos törvényei, az önközpontúság: öfenntartás, fajfenntartás, érvényesülés ösztönei irányítják. Minden fajban e hármás célnak megfelelő, kötött ösztönök uralkodnak és igyekeznek minél nagyobb életteret foglalni el a számukra rendelt térben és időben. Az embert, mint az anyagi élet világának szerves részét, ugyanezek az ösztönök, tehát a földi élet törvényei irányítják. De Isten az *embert anyagból és lélekből teremtette*, a teremtés két világának mezsgyéjére, mindkét – egymástól teljesen eltérő – világnak részesévé. Miközben egész életét az anyagi élet ösztönei irányítják, feladata, rendeltetése, hogy azokat, önmagát és világát vesse alá a lélek törvényeinek, a szeretet, tehát az önátadás, a szolgálat, a másokért való önfeláldozás, a *másközpontúság* törvényeinek. Azért kell az embernek közösségben, mások, önmagától különböző emberek között, másokért élnie. E feladat megvalósítására eszközként kapja az anyagvilág minden teremtményét és lehetőségét, amelyeket Isten munkatársaként, az ő irányítása szerint kell minél jobban megismernie, önmagával együtt a szeretet céljainak eszközévé tennie. Enélkül az anyag világa halott. Az ember feladata, *hogy hangot adjon a mindenségnek*, s ezáltal a mindeneket teremtő Isten ismeretének, szeretetének, „dicsőségének és dicsőítésének” személyes, tudatos hangadó-jává válik (Róm 8,18–21).

Isten eleve lehetővé tette, hogy az ember mást tehessen, mint amire rendeltette. Azért, mert *az ember rendeltetése a szeretetben való élet és meggyőződésből fakadó engedelmség*. Szeretni csak önként lehet. Azért Isten az embert az anyagi élet minden más teremtményétől eltérően nem kötött, hanem szabad, fajilag nem korlátozott ösztönökkel teremtette, hogy azokat önként, meggyőződésből, saját szabad akaratával a szeretet törvényei, az Isten törvényének megfelelő *erkölcs* törvényei szerint uralja. A faji kötöttség helyett az ember tetteit a személyes és társadalmi erkölcs irányítja. A természet harmóniáját az élőlények ösztöneinek fajlagosan beleteremtett kötöttsége és korlátozottsága biztosítja, viszont a kötetlen, biológiailag nem korlátozott ösztönökkel teremtett ember társadalmának harmóniáját semmi más nem biztosíthatja, csak az Isten rendelésének megfelelő erkölcs önkéntes megvalósítása. Az ösztönök, mint természeti törvények, önmagukban se nem jók, se nem rosszak. Az erkölcs törvényei az ember legfontosabb eszközei, hogy rendeltetését megvalósítsa. Ha az ember, *hite és meggyőződése alapján* eszerint kíván és igyekszik élni, a menny, a lélek világának tagjaként Istennek szeretett gyermeke, barátja, munkatársa, majd földi feladatát befejezve, életét a lélek világában, a mennyben, *örök életben* folytathatja. De személy szerint és közösségében is felelős azért, hogy rendeltetését meg is valósítsa. Ha az erkölcs irá-

nyítását elveszti, elfojtja, a kötetlen ösztönök uralma alatt önközpontúvá, embertelenné, „ördögivé” válik, elveszti lehetőségét, hogy a lélek világának részesévé legyen, „selejtéként kihull a létből”. Ez a *kárhozat* (Zsid 11,6).

Az embernek meg kell tanulnia, hogy jó eredményt csak akkor érhet el, boldogsága csak akkor valósulhat meg, ha Isten rendelését követi. Ha jó eredményt lehetne elérni más úton is, a Kijelentésnek nem volna igaza. A történelemben megmutatkozó minden szörnyűség az emberi bűn következménye. Annyi hiányzik az emberiség boldogságából, amennyi hiányzik az emberek rendeltetésének megvalósításából. Isten törvényének igazságát éppen az ellene lázadó ember eredménytelensége – például a mai, mindent Isten nélkül megvalósítani próbáló konunk rengeteg nyomorúsága – igazolja.

Feladatát, *rendeltesét* az ember önmagától sem megismerni, sem megvalósítani nem képes. Nem is kell hogy képes legyen, hiszen Isten gyermekeként, Isten irányítása alatt, Istennel közösségben (szeretközösségben) kell ezt megtalálnia és megvalósítania. Minden törekvése, hogy magától, maga erejéből valósítsa meg önmagát, ellenkezik eleve adott rendeltetésével, eltávolítja Istentől és akadályozza boldogságának. Közvetlenül Istentől kell kérnie, elnyernie és elfogadnia mindent, ami élete megvalósításához szükséges.

Mindez komoly erőfeszítést jelent minden ember számára. Természeti ösztöneit le kell győznie, hogy önmagát Isten és embertársai szolgálatába állítsa (Róm 7,7–25). Ez az állandó küzdelem adja meg az emberlét méltóságát és felelősségét. Ez egyetlen embernek sem sikerül tökéletesen – Jézus kivételével. Istennek az ő kijelentett törvényeiben megmutatott akaratával szemben álló minden gondolat, beszéd és tett vagy mulasztás – *bűn* (Jak 4,17). A végtelen számú embernek, az egész emberiségnek évezredek alatt felgyülemlt, tovább adott és tovább örökített büntömege az eredendő bűn, amely egyetemessé válva, a társadalom hagyományáiban, szokásaiban, gondolatvilágában az egyénre öröklődve és minden irányból áradva, saját önközpontú ösztöneit felerősítve, emberfeletti erővé válik, melytől Isten Lelkének segítségével az ember nem szabadulhat. Ennek az egyetemessé, emberfeletti sokesodott ősemberi bűnnek neve a *Sátán*. De ha az ember kíván Isten gyermekévé lenni és kéri, hogy az legyen, Isten segítségével siet, s az ő segítségével az ember úrrá tud lenni a bűn felett, képes azt legyőzni (Róm 16,20). Ha ebben az egész életén át tartó küzdelemben Isten oldalára áll, Isten kiemeli a bűn hatalmából, a Krisztus érdemét neki tulajdonítva váltságában részesíti, múltja minden feltételt törli, s igaz gyermekeként fogadja magához, mert Istent nem a múlt érdekli, hanem a jövő, nem az, hogy mit tett valaki tegnap, hanem hogy mit fog tenni holnap. Ez a *bűnbocsánat és megigazítás*. A *megtérés* azt jelenti, hogy az ember ráébred bűnös mivoltára, rádöbben annak minden veszedelmére, és kéri Isten segítségét, hogy életét az ő szolgálatában folytathassa.

A személyes Isten lehetővé teszi, hogy az ember, mint más személlyel, az „én és te” viszonyában éljen Istennel. Ennek alapja a feltétlen bizalom, eszköze az imádság. Minden dolgunkat őszintén megbeszélhetjük Istennel, aki Krisztus taní-

tásában megengedi, hogy Atyánknak (édesapánknak) nevezzük, és közvetlenül úgy szóljunk hozzá, ő pedig igéjében és életünk irányításában felel imádságunkra.

Az Isten törvényét és irányítását elfogadó emberek egymásra vannak utalva és bízva. Együtt kell végrehajtaniuk Istennek minden egyes ember számára egyenként, és az ő népe számára együttesen adott rendelkezését. Ennek kerete *az egyház: a megváltottak közössége*. Az egyház feladata, hogy tanításával minden ember számára lehetővé tegye Isten céljainak önkéntes megvalósítását és tagjai engedelmes szolgálatával az egész emberiség képviselőjében valósítsa meg Isten céljait a földön. Az egyház *egyetemes*, tagja minden hívő, minden helyen, minden időben, a földön és a mennyben. Az egyház *láthatatlan*, mivel tagjait egyedül Isten ismeri és tarthatja számon, de a földön különböző, térhez és időhöz kötött *láttható szervezetekben* éli a maga életét. A földön élő egyház, tagjai bűnössége miatt, soha nem lehet tökéletes, mindig csak töredékesen ismerheti, hirdetheti és szolgálhatja Ura akaratát (1Kor 13,9–12), de bízhat abban, hogy a Szentlélek mindig fenn fogja tartani, irányítja, védelmezi és segíti szolgálatában. Ezért kell állandóan ellenőriznie életét és tanítását, minden nemzedékben újra kijavítania a benne előforduló hibákat és alkalmaznia tanítását az újonnan felmerülő kérdésekre a Szentírás alapján. (*Semper reformari debet.*)

Az egyház alapvető feladata minden embernek és társadalomnak, elsősorban tagjainak nevelése rendeltetésük megvalósítására. Ennek eszközei *az igehirdetés, a szentségek (sákramentumok) kiszolgáltatása és az egyházi fegyelem*. Isten igéjét el kell juttatnia minden emberhez, mindenkire a maga színvonalán, a legerőteljebben és leghatékonyabban. A sákramentumok (szentségek): a keresztség és az úrvacsora, melyekkel maga Krisztus pecsételi el magának megváltottait és szemmel látható módon bizonyítja előttük jelenvalóságát, megváltását és minden lelki ajándékát. Az egyház csak tanítja Isten akaratát. Azt tagjainak kell megvalósítaniuk Isten és az emberek szolgálatában a maguk helyén, hivatásukban és mindennapi életükben. Az egyház feladata marad viszont az, hogy figyelje, hogyan valósul meg tanítása hívei és a társadalom életében és szolgálatában, határozott bírálattal szóljon közbe, ha káros társadalmi törvénysértéseket, csendes figyelmeztetéssel, ha súlyos egyéni bűnöket, kemény fegyelmezővel, ha saját testén belül talál veszedelmes hibákat vagy mulasztásokat.

Minden ember egész életében a Krisztus mércéje alatt áll. Ez *az ítélet*. Ha nem felel meg a mércének, kárhozatra ítéli önmagát. Ha saját kérésére Isten őt megváltásában részesíti, már nem önmaga, hanem a Krisztus engedelmissége szerint ítéltetik meg és részesül Isten kegyelmében.

A megváltott ember már földi életében elnyerte *az örök életet*. Halála után Isten azonnal magához fogadja a menny világába, teste „porrá lesz”, visszatér az anyag körforgásába, tudatos énje az angyaloknak nevezett mennyei lényekhez hasonló új, lelki létformát nyer, s az idő feletti örök boldogságban folytathatja aktív személyes életét a feltámadott és élő Krisztus és a többi üdvözültek társaságában. A meghalt emberi személy megjelenése a menny világában *a feltámadás*, mely innen, a földről nézve egyéni sorozatban történik, a menny időfeletti örök-

kévalósága felől nézve egyszeri és egyetemes, utolsó ténye a megváltó és üdvözítő Istennek. A kegyelmet nyert ember halála után azonnal teljes boldogságot nyer, sorsában már nem történik változás, feltámadott teste pedig Krisztus dicsőséges testéhez lesz hasonló. A (molekulákból, atomokból, sejtekből álló, tehát) fizikai értelemben vett test feltámadásáról szóló tanítás a latinnal kezdődő fordításokból származó tévedés, arról sem a Szentírás eredeti szövege, sem a görög nyelven fogalmazott Nicea-Konstantinápolyi Hitvallás nem beszél. (A  $\sigma\omega\mu\alpha$  elvont fogalom, nem testet, hanem lényt, létformát jelent, csak az európai nyelvekben – a magyarban is – fordítják testet jelentő szóval. Az Apostoli Hitvallást is latin nyelven fogalmazták, azért került bele, utólag, a test feltámadása.)

A Szentírásnak a kárhozatra vonatkozó minden kifejezése teljes és végleges pusztulást jelent. A gyeHENNA pl. a Jeruzsálem melletti szemétegető telep volt, ahol a tűz soha ki nem aludt, az éghetetlen szemetet pedig soha ki nem pusztuló férgek rágták, de nem ugyanazt, hanem a folytonosan oda dobott szemetet (Mk 9,44). Ugyanaz az értelme Jel 20,14-ben a „második halál”-nak és a „tűz tava”-nak. Az örök időkhöz tartó kínoztatás nem Istennek, hanem az emberi bosszúvágyának a tanítása. (Lk 16,19–31 – népies nyelven fogalmazott példázat.) A legbűnösebb embernek is elég ítélet az, hogy Jézus tűzre való szemétnak nevezi, elég büntetés az, hogy elveszti az örök életet.

A teremtett világ és benne az *emberiség jövője titok* a számunkra, mint annyi sok más kérdése a kíváncsi embernek. Erről a Szentírásban csak homályos szimbolikus utalásokat találunk, melyeknek megfejtésére vonatkozó kísérletek mind csak zavaros és ellentmondó spekulációkat eredményeztek. Erre is vonatkozik Jézus figyelmeztetése: „Nem a ti dolgotok...” (ApCsel 1,7). Annyit tudhatunk, amennyit Isten a kijelentésben, számunkra a Szentírásban megmutat. „A titkok az Úréi..., a kinyilatkoztatott dolgok a mieink” (5Móz 29,28). A nem reánk tartozó, rejtett dolgok előtt sokkal jobb és hasznosabb megállni, és bátran kimondani, hogy nem tudjuk, mint zavaros spekulációkba bonyolódni.